

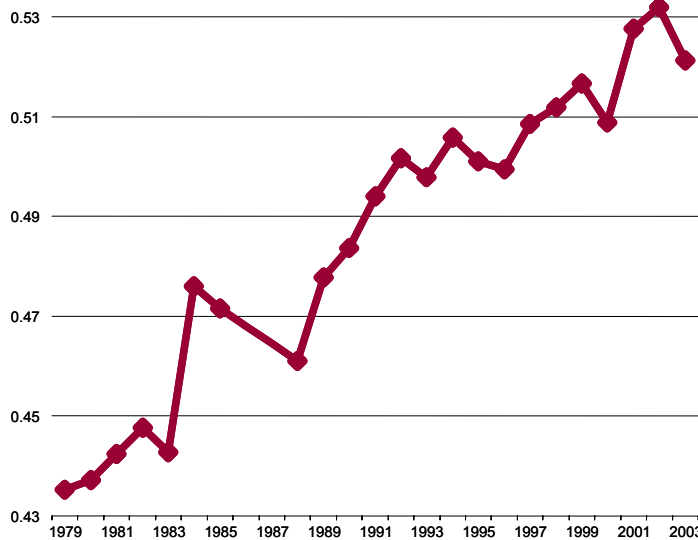
האיום החברתי

דן בן-דוד

שני עמודי תווך כלכליים-חברתיים עיקריים – אם כי, לא בלעדיים – של כל חברה מערבית דמוקרטית הינם רמת חיים גבוהה ופערים נמוכים. כאשר עמוד אחד רעוע, הפגיעה בחברה היא ממשית. כאשר שני עמודי התווך נסדקים, כאשר מדובר בחברה המקבלת הזדמנות אחת כל אלפיים שנה לבנות עצמה מחדש, וכאשר ההזדמנות הזאת ניתנת רק בנווה מדבר קטן עם מקורות דלים ואויבים רבים, אז הסכנה לחוסנה של החברה הופכת לקיומית.

כפי שתיארתי ב"הארץ" ב-4 בפברואר ("האיום הכלכלי"), רמת החיים בישראל הולכת ונסוגה יותר ויותר מאחורי רמת החיים במדינות המערביות המובילות מזה שלושה עשורים ברציפות. במהלך אותה עת, אי-השוויון בהכנסות ברוטו (כלומר, לפני שנלקחים בחשבון תשלומי הרווחה והמיסים) הפך לאחד הגבוהים במערב. אם אין די בכך, אי-השוויון ממשיך לעלות בהתמדה מאז שנות השבעים, כפי שניתן לראות בגרף.

אי-שוויון בישראל על פני זמן, 1979-2003 לפי הכנסות ברוטו*

* מדד הגייני לפני תשלומי העברה ומיסים ישירים. סדרה ישנה עד 1997 מותאמת לסדרה החדשה הכוללת עצמאיים (לא כולל מזרח ירושלים). מקור: דן בן-דוד, אוניברסיטת תל-אביב. עיבוד נתוני המוסד לביטוח לאומי

תמונת העוני נראית דומה. בסוף שנות השבעים נמצאו קצת יותר מרבע מהמשפחות הישראליות מתחת לקו העוני לפי הכנסתן ברוטו. כתוצאה מעליה מתמדת, רבת עשורים, של מימדי העוני בהכנסות ברוטו, הגענו למצב שבו יותר משליש מהמשפחות בארץ נמצאות מתחת לקו העוני. כתוצאה מהעדר טיפול שורש בגורמים העיקריים להימצאות חלק הולך וגדל של האוכלוסיה הישראלית מתחת לקו העוני, נדרשים סכומים הולכים וגדלים – שעברו מזמן את תקציב הבטחון – כדי למנוע מהתופעה לבוא לידי ביטוי גם בהכנסות נטו המהוות קו הגנה חברתי אחרון במלחמה בעוני ובפערים.

מדובר במגמות אי-שוויון ועוני שאינן ברורות קיימא בטווח הארוך. חלק גדול של האוכלוסיה אינו מקבל את הכלים ואת התנאים להתמודדות במשק מודרני, תחרותי ופתוח – והוא גדל בקצב יותר מהיר מהחלק השני של האוכלוסיה שעליו מוטל נטל המימון הגובר של

מערכת רווחה המספקת טיפול סימפטומטי בלבד. כאשר למגמות אלו מתווספת הנסיגה המתמדת של רמת החיים בישראל לעומת המדינות המערביות המובילות, ובהינתן שבמציאות הגלובלית, הון ואנשים יכולים לא רק לזרום פנימה אלא גם החוצה, צריכים לצלצל כל פעמוני האזהרה במדינת ישראל. מה שעברנו בעשורים האחרונים אינו גזירת גורל אלא תוצאה ישירה של העדיפויות הלאומיות שלנו מאז שנות השבעים.

זוהי האנומליה וההבטחה שנקראת ישראל. אין עוד מדינה בעולם עם תכונות כלכליות-חברתיות כה חמורות, ובאותו הזמן היא גם בעלת נקודות אור כה בוהקות בתחומים כה חשובים להצלחתה. לא קיימת מדינה מחוץ לגבולות ארה"ב עם אוניברסיטאות טובות יותר, עם רופאים מוכשרים יותר, עם טכנולוגיה עילית איכותית יותר, ועם פוטנציאל רב יותר – עדיין.

ידוע מה הן הבעיות. ידוע לאן הן יכולות להוביל. ידוע גם איך ניתן לטפל בהן, וישנו עדיין הזמן לעשות זאת. צריך להיות ברור שזו אנומליה שלא תוכל לשרוד לאורך זמן. או שהאור ינצח ויגיע לכל פינה בארץ, או שלבסוף הוא יכבה – עם כל המשתמע מכך על עתידו של הבית השלישי. הכל בידנינו.